

Oorlogsouders

Bijlage bij de [De zaak Ad van Liempt](#)

© Samenstelling Bart FM Droog, 17 september 2019

[Droog Magazine](#), 2019

inhoudsopgave

(tekst in blauw is aanklikbaar)

Inleiding

[De ontstaansgeschiedenis van Oorlogsouders](#)

[Ad van Liempts promotionele inzet](#)

[Het protest](#)

[De vierde herziene druk](#)

[De man die geen hekel had aan Joden](#)

[Open brief Chaja Polak aan Ad van Liempt](#)

[Het gedraai van Ad van Liempt](#)

Bijlagen

[Nederlandse SS'ers en de Holocaust](#)

[OVT, 4 november 2018](#)

[Gecorrumpeerde journalistiek](#)

[Stijn Reurs en Cees Kleijn](#)

[Bronnenapparaat van Oorlogsouders](#)

[Toespraak Ad van Liempt](#)

Inleiding

Aanvankelijk leek 'De zaak Ad van Liempt' vooral onderdeel van de *Affaire Oorlogsouders*. Een affaire die op 23 maart 2017 begon met de publicatie en presentatie van het boek *Oorlogsouders*¹ van Isabel, baronesse van Boetzelaer.

Al snel na verschijning blijkt dit werk niets anders te zijn dan een grof staaltje geschiedvervalsing. De schrijfster presenteerde haar grootvader als Duits verzetsstrijder, terwijl de man in werkelijkheid een meedogenloos nazi was geweest, commandant van het beruchte krijgsgevangenenkamp Stalag XII-A. Haar vader, baron Willem van Boetzelaer², die na de oorlog tot levenslang was veroordeeld en uiteindelijk twaalf jaar gevangen zat wegens oorlogsmisdaden, portretteert ze vooral als *slachtoffer van zijn tijd*. Waarbij ze voorbij gaat aan de feiten dat haar vader vrijwillig toetrad tot de SS en later de SD en dat geen van zijn slachtoffers iets te kiezen had.

Nu verschijnen er wel meer van dit soort werken, waarvan het gros onopgemerkt aan het publiek voorbijgaat. Door de betrokkenheid van Ad van Liempt lag dat bij dit boek anders. Door zijn promotionele activiteiten voor dit boek verschenen in allerhande media juichende berichten en items over *Oorlogsouders*, dat al snel twee herdrukken beleefde.

In de *Affaire Oorlogsouders* draaide het vooral over hoe Isabel van Boetzelaer de geschiedenis vervalste, over hoe haar boek past in de *nivellering*, over het gedraai van Van Liempt over zijn betrokkenheid bij het boek, en over het niet publiekelijk willen aanbieden van zijn excuses.

Dat er van alles mis was aan het boek *Oorlogsouders* kwam boven water door diepgaande research in 2017-2018 door onderzoeker Maarten van Voorst en auteur Chaja Polak, dochter van Hans Polak (1916-1945). Haar vader en haar moeder Annetje Kupferschmidt werden door een collaborateur gearresteerd die enige maanden later lid werd Willem van Boetzelaers eenheid, het beruchte commando van Boetzelaer.³ Hans Polak kwam in Dachau om.

---

1 Isabel van Boetzelaer. *Oorlogsouders. Een familiechroniek over goed en fout in twee adellijke families*. Eindredactie Aad Wagenaar. Just Publishers, [Meppel], [2017]. 320p., [32] p. pl. 4de herziende druk (april 2018, 336 p.) had als ondertitel: *Een kroniek over twee adellijke families tijdens de Tweede Wereldoorlog*.

2 Baron Willem van Boetzelaer (1920 – 2012).

3 Ook bekend als 'Kommando van Boetzelaer'. Deze eenheid viel onder het 'Kommando Frank' – en werd als zodanig in 1947-1948 berecht.

Toen zij dit alles onderzochten waren ze in eerste instantie verbaasd dat Van Liempt de leugens niet doorzien had. Nader onderzoek maakt die verbazing nog groter: zonder Ad van Liempt was *Oorlogsouders* naar aller waarschijnlijkheid nooit in drukvorm verschenen was. Dat verandert hem van *een onbenullige* in *een medeplichtige*.

De ontstaansgeschiedenis van Oorlogsouders

*Een reconstructie*⁴

Uit diverse interviews die Isabel van Boetzelaer in 2017 gaf valt te reconstrueren dat ze vanaf december 2010 haar ouders begon te interviewen over hun oorlogsjaren.⁵ Daarna las ze enkele Wikipediapagina's, websites met familiegeschiedenissen en historiën over landhuizen, alsmede een handvol boeken die in of voor 2010 verschenen waren.⁶ In het Nationaal Archief vroeg ze de processtukken over haar vader op, en aan de hand van al dit materiaal zette ze zich aan het schrijven. Uit het bronnenapparaat van *Oorlogsouders* kan afgeleid worden dat ze de eerste versie van het manuscript in 2011 of 2012 voltooid had.⁷

Nu was eind 2011 het door Ad van Liempt samengestelde boek *Jodenjacht* verschenen.⁸ Daarin komt vijfmaal 'de agent Van Boetzelaer' voor, en eenmaal het 'Commando van Boetzelaer'. Kort na de verschijning van dit werk nam Isabel van Boetzelaer contact op met Van Liempt. Ze was nogal ontstemd over hoe haar vader in dat boek geportretteerd werd.⁹

Van Liempt bracht daarop, volgens Isabel van Boetzelaer, in een volgende druk een kleine wijziging aan. Maar dat was niet alles. Wederom, volgens van Boetzelaer, vertelde ze hem toen óók dat ze een familiegeschiedenis had geschreven, en vroeg hem of hij het manuscript wilde lezen. Van Liempt stemde toe.¹⁰

Isabel van Boetzelaer, 23 maart 2017: “Ad van Liempt was eigenlijk de eerste buitenstaander en dan ook nog *echt een autoriteit* die het boek las en daar toen al een positief oordeel over velde. Al was hij het met de inhoud niet overal eens, hij was zeer kritisch maar hij gaf mij het vertrouwen door te gaan.”¹¹

Naar [inhoudsopgave](#).

---

4 Voor deze reconstructie is de 4de herziene druk van *Oorlogsouders* gebruikt. Just Publishers, april 2018.

5 Isabel van Boetzelaer. Interview over *Oorlogsouders*. “Jarenlang verzweg ik mijn foute vader.” Een Vandaag. NPO Radio 1, 26-04-2017.

<https://www.nporadio1.nl/radio-eenvandaag/onderwerpen/405988-oorlogsouders-jarenlang-verzweeg-ik-mijn-foute-vader>

6 Bronvermelding. *Oorlogsouders*, blz. 335-336.

7 Dat valt te deduceren uit de door haar genoemde boeken, waarvan de recentste in 2010 verscheen, en het opgeven van de website www.zeitzeugentreff.de als bron. Volgens het Internet Archive, <http://www.archive.org>, was deze site al vóór 2013 van het internet verdwenen.

8 Zie: <http://www.droog-mag.nl/2019/vl/pronken-2011.pdf>, blz. 7.

9 Isabel van Boetzelaer, in telefoongesprek met Bart FM Droog, 24-07-2019.

10 Ibidem.

11 Isabel van Boetzelaer. Bij presentatie oorlogsouders in Goethe Instituut Amsterdam, 23-03-2017.

Een vriend van Isabel van Boetzelaer noteerde daags na deze presentatie: “Een paar jaar geleden las ik een eerste of tweede versie en nu liggen er 318 pagina’s om trots op te zijn en waar o.a. Ad van Liempt lovende woorden voor had.”¹²

Die lovende woorden waren verpakt in een ruim negen minuten durende toespraak.¹³ Een fragment:

“Daarom heb ik met zoveel interesse de ontstaansgeschiedenis gevolgd van het boek *Oorlogsouders* van Isabel van Boetzelaer. Er zijn allerlei redenen om dat een interessant boek te vinden. Hoe een afgestrafte Nederlandse SS-er en een kind uit een Duits anti-nazi-gezin elkaar op de tribune van een concours hippique ontmoetten en er een hechte harmonieuze relatie ontstaat. Dat is echt een heel bijzonder verhaal. U moet het allemaal lezen, hoor.”¹⁴

Uit al het voorgaande, uit de rest van zijn toespraak [zie bijlage [Toespraak Ad van Liempt](#)], uit “Ik heb het boek meegelezen” – een uitspraak van Ad van Liempt een maand na de verschijning van *Oorlogsouders* in het tv-programma *Jacobine op Zondag*¹⁵ – blijkt dat Van Liempt drommels goed wist wat de inhoud van *Oorlogsouders* was.

En dat niet alleen: over een periode van tenminste vijf jaar was hij als kritisch meelezer betrokken bij het boek.¹⁶

Naar [inhoudsopgave](#).

---

12 Hugo Maerten. Isabel heeft oorlogsouders. Hugomaerten.nl, 24-03-2019.

<https://www.hugomaerten.nl/isabel-heeft-oorlogsouders/>

13 Een film van deze toespraak staat op:

https://drive.google.com/file/d/1yO_1QhX2A9ktROqFAV0j9KME6Vau1ehg/view

14 Ad van Liempt. Toespraak presentatie oorlogsouders, 23-03-2017. Zie bijlage.

15 Moeten we blijven herdenken? Jacobine op zondag. NCRV, NPO 2, 23-04-2017. 17:10 – 17:35 uur.

https://www.npostart.nl/jacobine-op-zondag/23-04-2017/KN_1689713

16 Aan de inhoud ervan en uit wat Van Boetzelaer, Van Liempt en Hugo Maerten (zie noot 11) er in 2017 over vertelden kunnen we afleiden dat er tenminste twee duidelijk verschillende versies van het manuscript voor de eerste druk hebben bestaan. Een eerste geschreven in 2011/2012, en een tweede, geschreven in of na 2013 (duidelijk vanwege hoofdstuk 13, 'Terug naar Schochwitz', dat zich afspeelt in Juli 2013).

Kruiwagens

Bij dit alles rijst de vraag: was Van Liempt ook betrokken bij het vinden van een uitgever voor *Oorlogsouders*? Immers: Isabel van Boetzelaer had niet eerder ook maar *iets* gepubliceerd. Van Liempt heeft uitstekende contacten in de media- en uitgeefwereld. Hij is dé ideale kruiwagen – en iedereen uit het boekenvak weet dat je zonder eerdere publicaties en zonder kruiwagens heel moeilijk aan een uitgever komt.

Hè – andere kruiwagens?

Maar in het dankwoord bedankt Isabel van Boetzelaer niét Ad van Liempt, maar twee anderen:

“Mijn uitgever Hans van Maar wil ik danken voor zijn vertrouwen in het verhaal, evenals de journalisten Stijn Reurs en Cees Kleijn die me met hem in contact brachten.”

Nu hebben die twee 'journalisten' tot dusverre nog nooit een boek gepubliceerd. In 2017 hadden ze vrijwel geen enkele bekendheid. Dat deed me afvragen wat klopt van deze bewering en dus zocht ik contact met hen en deed enkele onthutsende ontdekkingen – waarover later meer.¹⁷

Anyhow: Stijn Reurs reageerde niet, Cees Kleijn wel. Hij antwoordde:

“Ik denk niet dat ik u verder kan helpen, want ik heb het door u genoemde boek niet gelezen.”¹⁸

Hè? Hij antwoordde:

“We hebben bemiddeld noch contact gehad met deze uitgeverij. Het is al lang geleden, maar de auteur van dit boek stelde mij ooit de vraag of er uitgeverijen waren die geïnteresseerd zouden zijn in een manuscript over haar (oorlogs)familiegeschiedenis. Ik vrees dat mijn rol destijds beperkt is gebleven tot het noemen van een aantal uitgeverijen, waarna de auteur deze zelf heeft benaderd. Het manuscript zelf heb ik nooit gelezen.”¹⁹

Iets zegt me dat hier een rookscherf is opgetrokken. Het komt namelijk *hoogst zelden* voor dat een ongevraagd opgestuurd manuscript ook maar ingekeken wordt door een uitgever. Dus wat is er nu echt gebeurd?

---

17 Zie: [Stijn Reurs en Cees Kleijn](#), blz. 27-29.

18 Cees Kleijn. E-mail aan Bart FM Droog, 18-08-2019, 19:45 uur.

19 Cees Kleijn. E-mail aan Bart FM Droog, 18-08-2019, 20:11 uur.

Een te pijnlijke waarheid?

Omdat van speculeren niemand wijzer wordt, vroeg ik het de betrokkenen. Isabel van Boetzelaar wilde over dit aspect van de zaak niets zeggen.²⁰ Hans van Maar, de uitgever van Just Publishers, reageerde niet op een aan hem via zijn p.r.-medewerker doorgespeelde vraag.²¹ Een vraag hierover aan Ad van Liempt bleef onbeantwoord.²²

Kennelijk is het ware verhaal over hoe dit boek aan een uitgever kwam voor alle betrokkenen te pijnlijk om te vertellen. En dat geeft te denken.

Naar [inhoudsopgave](#).

---

20 Isabel van Boetzelaar, in telefoongesprek met Bart FM Droog, 24-07-2019.

21 E-mail van Bart FM Droog aan p.r.-medewerker Just Publishers, 17-08-2019, 16:39 uur.

22 E-mail van Bart FM Droog aan Ad van Liempt, 19-08-2019, 12.43 uur.

Ad van Liempts promotionele inzet

Oorlogsouders kon rekenen op een ongekend goede en brede ontvangst in de media. *Oorlogsouders* was *hot news* – en Isabel van Boetzelaer, al dan niet in gezelschap van Ad van Liempt, was te gast in radio- en tv-programma's. In kranten- en tijdschriftenrecensies was geen woord van kritiek te horen – Ad van Liempt prees het boek immers aan: “Ik lees veel familiegeschiedenissen en oorlogsmemoires, maar dit hoge niveau komt zelden voor.”²³

Openlijk reclame maken voor een boek waaraan hij al vijf jaar had meegewerkt is één ding. Maar Van Liempt ging nog een stap verder. Een maand na de presentatie schrijft hij voor *De Volkskrant* een ogenschijnlijk onafhankelijk stuk waarin hij reclame maakt voor *Oorlogsouders* én voor een ander boek waar hij aan meegewerkt had. Over *Oorlogsouders*:

“Het meest aangrijpende deel van het boek betreft de periode dat Willem in de gevangenis zit en zijn moeder hem, bijna als enige, niet in de steek laat.” (...) ²⁴

Fragment – zie bijlage [Gecorrumpeerde journalistiek](#) voor het hele artikel

Tot in najaar 2017 gaat dit vrolijke publiciteitsfeest door. Isabel van Boetzelaer wordt met uitnodigingen voor lezingen overspoeld, eentje is zelfs afkomstig van de toenmalige programmeur²⁵ van Herinneringscentrum kamp Westerbork.²⁶

Naar [inhoudsopgave](#).

---

23 Op het buikbandje stond ook een reclamezin van bestsellerauteur Alexander Müninghoff: “Een monumentale bijdrage aan het voortschrijdend inzicht in onze geschiedenis. Hoe liefde en objectiviteit toch samen kunnen gaan is weergaloos beschreven.” Zover bekend heeft hij dit nooit herroepen. Datzelfde geldt voor Heleen Spanjaard, van weekblad *Margriet*. Haar tekst op het buikbandje luidde: “een subliem geschreven, zeer indrukwekkend boek”.

24 Ad van Liempt. Gedetailleerde verhalen met intrigerende inzichten in WO2. *De Volkskrant*, Amsterdam, 29-04-2017.

25 “Gemma Groot Koerkamp, die de gastsprekers naar Westerbork haalt, heeft gehoord van bezwaren tegen *Oorlogsouders*, maar er tot dusver geen bewijs voor gezien.” In: Kim Bos & Bas Blokker. De vele waarheden over een 'foute jongen'. *NRC Handelsblad*, Rotterdam, 25-08-2017.

<https://www.nrc.nl/nieuws/2017/08/25/de-vele-waarheden-over-een-foute-jongen-12660945-a1571031>

26 Zie: Maarten van Voorst (samenstelling). *Affaire Oorlogsouders: chronologische lijst van publicaties*. Academia.edu, 2017-2019.

https://www.academia.edu/37531692/Affaire_Oorlogsouders_Chronologische_lijst_van_publicaties

Het protest²⁷

Al voor het boek verschijnt, publiceert auteur Chaja Polak, na lezing van een interview met Isabel van Boetzelaer in het *NRC Handelsblad*,²⁸ een ingezonden brief²⁹ in die krant, waarin ze toen al haar verbazing uit over de verwrongen standpunt-en van de barones, die vergoelijkt wat niet te vergoelijken is.

In juni 2017 benadert Maarten van Voorst haar en Frits Barend, de laatste met de vraag: hebt u ook niet een geschil gehad met Ad van Liempt? Na bevestiging raakt ook Barend betrokken bij de affaire *Oorlogsouders*.³⁰ Van Voorst heeft het boek van Van Boetzelaer met groeiende verbazing en ergernis gelezen en besloot enkele beweringen na te trekken. Hij vond al snel uit dat de grootvader van Isabel van Boetzelaer helemaal niet in het Duitse verzet had gezeten, laat staan dat hij betrokken was geweest bij de aanslag op Hitler, 20 juli 1944. De grootvader was simpelweg een meedogenloze nazi geweest. En vader Van Boetzelaer, die volgens dochter Isabel, helemaal geen hekel aan Joden had, was als lid van het SS-regiment Westland in 1941-1942 op z'n minst getuige geweest van talloze gruweldaden tegen Joodse en niet-Joodse Sovjetburgers en -krijgsgevangenen. Op z'n minst – uit dagboeken en brieven van andere leden van die eenheid wordt duidelijk dat ze *en masse* en naar hartelust meededen aan de massamoord op Joden.

Van Voorst had zelfs fragmenten van het CABR-dossier³¹ van vader van Willem van Boetzelaer gevonden. Deze stonden afgedrukt in het ook in handelsvorm verschenen proefschrift van Bart van der Boom uit 1995.

(...) een tweetal 'commando's'; één geleid door de beruchte collaboreur C. Leemhuis, de andere door de Westra's schoonzoon, Chr.J.W. Baron van Boetzelaer.”³²

(...) “Van Boetzelaer, de schoonzoon van burgemeester Westra, vond enkele maanden voor het eind van de oorlog nog een ondergedoken Joodse familie. 'Zeer verheugd' bekeek hij zijn vangst en zei: 'Een Jood, een Jodin, en nog een Jodin, dat hadden jullie niet gedacht, dat we jullie toch nog zouden krijgen.’”³³

27 Dit hoofdstuk is grotendeels ontleend aan: Chaja Polak. *De man die geen hekel had aan Joden. Een botsing met het verleden*. Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen, 2018.

28 Jannetje Koelewijn. 'Ik was bang dat ze erachter kwamen wie mijn vader was'. Interview met Isabel van Boetzelaer. *NRC Handelsblad*, Rotterdam, 22-03-2017.

<https://www.nrc.nl/nieuws/2017/03/20/ik-was-bang-dat-ze-erachter-kwamen-wie-mijn-vader-was-7422629-a1550973>

29 Chaja Polak. Wandaden geen excuus. Ingezonden brief. *NRC Handelsblad*, Rotterdam, 22-03-2017.

30 Frits Barend. E-mail aan Bart FM Droog, 21-08-2019. 12:37 uur.

31 Dossier in het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging

32 Bart van der Boom. *Den Haag in de Tweede Wereldoorlog*. SeaPress, Den Haag, 1995. Blz. 103.

Ditzelfde CABR-dossier had Isabel van Boetzelaer óók gebruikt als bron voor haar boek. Maar in de eerste drie drukken stond niets hierover in *Oorlogsouders*. Chaja Polak merkte terecht op dat Isabel van Boetzelaer bewust belastend bewijsmateriaal over haar vader verzwegen had. En dat maakt haar boek, met de leugens over grootvader-de-verzetsstrijder tot een brok pure geschiedvervalsing.

Maar deze verzwegen passage raakt ook Ad van Liempt. Uit Van Liempts eerdere boek *De Oorlog* (2009), blijkt dat hij goed op de hoogte was met het oeuvre van de historicus Bart van der Boom.³⁴ Nu weet ik niet of Van Liempt het specifieke boek uit 1995 kent. Ik heb hem dat gevraagd, maar een antwoord heb ik helaas niet mogen ontvangen.³⁵

Hoe het ook zij: over Willem van Boetzelaers misdadige activiteiten wordt ook het een en ander vermeld in Ad van Liempts *Jodenjacht*, 2011. En dat maakt het des te onbegrijpelijker dat Van Liempt heeft meegewerkt aan de productie en promotie van *Oorlogsouders*.

Maarten van Voorst, Chaja Polak en haar broer Hans Fels treden in het najaar van 2017 in de publiciteit. *NRC*-journalisten Kim Bos en Bas Blokker hebben hun bevindingen nagetrokken en wijden er een groot artikel aan. Maar Ad van Liempt heeft geen boodschap aan wat Fels, Polak en Van Voorst zeiden:

Van Liempt blijft achter zijn lof voor *Oorlogsouders* staan. „Boeken over foute ouders zijn vaak vergoelijkend. Dit boek niet zo.” Hij heeft tijdens het ontstaan meegelezen en zegt dat in de eerste versie wel sprake was van vergoelijking. Over het uiteindelijke boek zegt hij: „Ja, ze heeft als kind de neiging haar vader in bescherming te nemen. Maar ze zegt met zoveel woorden dat ze de straf die hij na de oorlog kreeg verdiend vindt.”

(...) “Ik ben meer in daders geïnteresseerd dan in helden en slachtoffers. Dit had iedereen kunnen overkomen – ik weet dat mensen boos worden als ik dat zeg, maar het is daarmee nog geen nivelleren.”³⁶

Naar [inhoudsopgave](#).

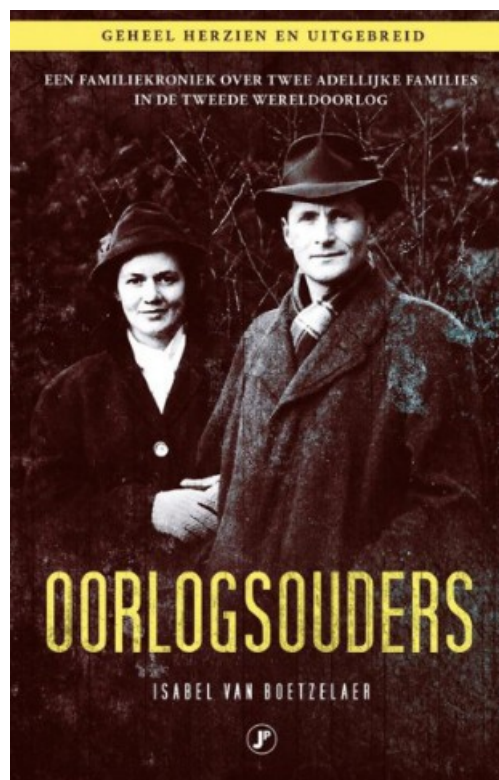
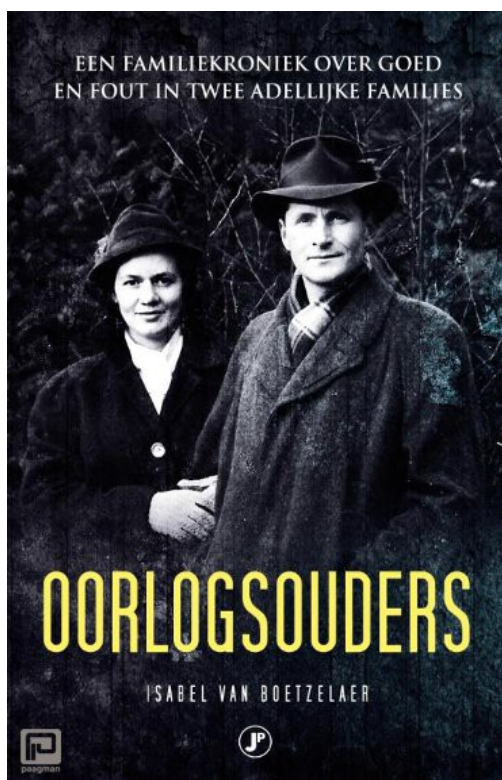
33 Ibidem, blz. 106.

34 Ad van Liempt. *De Oorlog*, Balans, Amsterdam, 2009. Blz. 113, 133 en 168. In dit onderzoek is de 3de ongewijzigde druk (2011) gebruikt.

35 E-mail van Bart FM Droog aan Ad van Liempt, 19-08-2019, 12.43 uur.

36 Kim Bos & Bas Blokker. De vele waarheden over een 'foute jongen'. *NRC Handelsblad*, Rotterdam, 25-08-2017.

De vierde herziene druk

In het voorjaar van 2018 verschijnt de vierde herziene druk van *Oorlogsouders*. In het colofon staat: “Isabel van Boetzelaer schreef een boek over haar beide ouders. Bij verschijnen werd *Oorlogsouders* lovend ontvangen. Er volgden drie drukken. Na een aantal maanden bleek echter dat de auteur niet op de hoogte was van belangrijke informatie over haar familiegeschiedenis. Hiertoe heeft ze aanvullend onderzoek gedaan. Deze heeft zij verwerkt in nieuwe hoofdstukken.”

Ditmaal is haar grootvader géén verzetsstrijder meer en toont ze de passage uit het strafdossier van haar vader, waarin staat dat hij tegen het eind van de oorlog met sadistisch genoegen op Joden joeg. Voor de leugens over haar grootvader stelt ze haar moeder verantwoordelijk³⁷, en over de passage uit het strafdossier schrijft ze:

“Wie het dossier over het commando Van Boetzelaer aandachtig leest, stuit hierbij op de passage, dat de joodse getuige zich niet meer kan herinneren wie van het commando deze opmerking heeft gemaakt. Was het Willem? We zullen het nooit weten. Het lijkt zo onvoorstelbaar omdat na de oorlog zijn beste vriendin, met wie hij lief en leed deelde, joods was. Hij heeft zelf ook altijd gezegd dat hij in het geheel geen hekel had aan joden. Waarom dan toch?”³⁸

37 Isabel van Boetzelaer. *Oorlogsouders*. 4de herziene druk, 2018. Blz. 6.

38 Ibidem. Blz. 215.

Het eerste hoofdstuk heet nu 'Het einde van mijn reis'. Ze merkt daarin op:

“Heb ik geprobeerd om opzettelijk dingen te verzwijgen of te vergoelijken? Nee. Het is uitdrukkelijk niet mijn bedoeling om dingen goed te praten of onder het tapijt te vegen. (...) Ik ben geen historicus en geen onderzoeksjournalist en heb noch de financiële middelen noch de tijd om eindeloos archiefonderzoek te doen. Bovendien: waar moet je beginnen en waar eindigen met zoeken? Ik heb *Oorlogsouders* gecorrigeerd op alle plaatsen waar dat op grond van nieuwe informatie die ik vond mogelijk was.”

Ook hierin misleidt Van Boetzelaer haar lezers. Ze blijft in het boek haar vader vergoelijken. Ze stelt dat haar vader mogelijk niet betrokken was bij de al sinds jaar en dagen bekende oorlogsmisdaden van zijn regiment³⁹, omdat tot dusverre geen belastende getuigenissen over z'n compagnie⁴⁰ zijn opgedoken.

Nu is het de afgelopen twintig jaar meer dan duidelijk geworden dat alle Duitse soldaten die in de Sovjet-Unie gelegerd waren – bij Wehrmacht en SS – op z'n minst getuige zijn geweest van de moordpartijen aldaar. En velen – bij Wehrmacht en SS – waren erbij behulpzaam.⁴¹

Het is zonder meer bizar dat niemand die betrokken was bij de productie van de 4de herziene druk (onder meer Gerard Aalders, Ad Wagenaar en Sytze van der Zee) haar dat heeft duidelijk gemaakt.

Naar [inhoudsopgave](#).

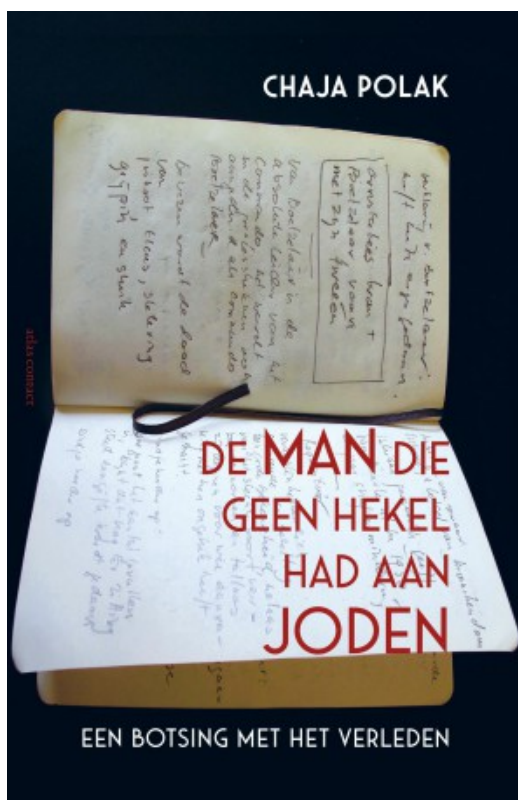
---

39 SS-regiment Westland, onderdeel van de SS Wiking Divisie.

40 3e compagnie. Een compagnie telt doorgaans zo'n 120 man.

41 Zie. De leestips van Volker Ullrich. Het onbenul van Ad van Liempt. Droog Magazine, 07-08-2019. Blz. 3-4.
<http://www.droog-mag.nl/2019/vl/het%20onbenul-van-ad-van-liempt.pdf>

De man die geen hekel had aan Joden

In 2018 brengt Chaja Polak zelf een non-fictie boek uit over wat inmiddels de *Affaire Oorlogs-ouders* is gaan heten, [De man die geen hekel had aan Joden. Een botsing met het verleden](#) (Atlas Contact, 2018).

Chaja Polak gebruikt *Oorlogsouders* als vehikel om aan te tonen hoe ver de nivelering al is doorgedrongen in ons denken. Ze maakt het besmet taalgebruik van *Oorlogsouders* zichtbaar; ze laat zien hoe collaborateurs worden vergoelijkt, dat de aandacht en het accent liggen op het lijden van de Duitsers onder de Russen, en hoe Van Boetzelaer feiten manipuleert.

Polak weeft in *De man die geen hekel had aan Joden* haar eigen geschiedenis door deze analyses, om te laten zien waartoe de nazi-ideologie heeft geleid. Een onderwerp dat geheel uit beeld blijft in *Oorlogsouders*, er wordt zelfs met geen woord gerept over de genocide, de Sjoa.

Ad van Liempt promootte *Oorlogsouders* desondanks. Alexander Münninghoff liet in een quote zijn bewondering blijken voor deze nieuw kijk op de geschiedenis. De pers viel helemaal niets op en stelde geen kritische vragen. Daarom moest Chaja Polak haar boek wel schrijven.

Maar anders dan bij *Oorlogsouders*, waar de media voor Isabel van Boetzelaer de rode loper hadden uitgerold, ondervindt Polak tegenwerking bij de promotie voor haar boek. Een interview in *Trouw* blijkt opeens een dubbelinterview met haar en Isabel van Boetzelaer te zijn.⁴² In OVT, het wekelijkse VPRO-radioprogramma over geschiedenis, waar ze een kwartier geïnterviewd zou worden over haar boek, merkt ze dat het grootste deel van de zendtijd gereserveerd is voor

42 Co Welgraven. 'Slachtoffers én daders herdenken; dan begrijp je het niet/' 'Het heeft zin naar daders te kijken'. Interviews met Chaja Polak en Isabel van Boetzelaer. *Trouw*, Amsterdam, 08-12-2018.

Zie ook: Frits Barend. De karaktermoord van Trouw. *Jonet.nl*, Amsterdam, 10-12-2018.

<https://jonet.nl/de-karaktermoord-van-trouw-column-frits-barend/>

Chaja Polak. De wijze waarop Trouw met mij omging, was onaanvaardbaar. *Trouw*, Amsterdam, 10-12-2018.

<https://www.trouw.nl/opinie/de-wijze-waarop-trouw-met-mij-omging-was-onaanvaardbaar~b850a2b3/>

Bas Kromhout, een Ad van Liempt-adept⁴³ die haar aanvalt omdat ze kritiek dorst te hebben op.... Ad van Liempt.

Bas Kromhout:

“Wat ik wel bezwaarlijk vond aan uw boek, dat was dat u pagina's lang Ad van Liempt, ja, daarmee, u vraagt zich af hoe kan iemand dat gedaan hebben en Ad van Liempt wordt daarmee het symbool van de nivellering. En als ik toch kijk naar Ad van Liempts eigen werk, *Jodenjacht*, en *Kopgeld*, ja, dan is hij daar het tegendeel van. Dus ik vind het niet helemaal eerlijk dat Ad van Liempt nu, zeg maar als een soort pars pro toto van nivellering wordt geëtaleerd. Ja, misschien moeten we het daar..”

Chaja Polak, in het begin van de uitzending nog overrompeld door de onverwachte aanwezigheid van Kromhout, riposteert:

“Ik denk dat het niet helemaal klopt wat u zegt. Want ik zeg niet dat Ad van Liempt nivellering propageert, maar ik zeg dat hij dit boek, waarin genivelleerd wordt, waarin vergoelijkt wordt, waarin grote delen van de geschiedenis die niet uitkwamen zijn weggelaten en andere delen van de geschiedenis, namelijk het lijden van de Duitsers onder de Russen hoofdstuk na hoofdstuk worden behandeld, uitvergroot. Waarin – ik maak even één zijsprong, in het grote interview met mij, in NRC, zegt Isabel van Boetzelaer aan het eind: “Ik heb slechts de ergste dingen van mijn vader beschreven.” En dat is een totale omkering van de werkelijkheid. Dat laat ook zien wie zij is en hoe zij dat boek heeft geschreven.

Terug naar Ad van Liempt – het was voor mij dolkstoot in de rug. Ik had dit nooit van hem verwacht. Hij zit in de Raad van Advies van Westerbork en daar zou hij op die plek juist van onjuist moeten kunnen onderscheiden. Daar had hij moeten zeggen: “Nooit mag dit boek hier op deze plek worden... en dat neem ik hem kwalijk. En ik heb daarnaast in mijn boek ook geschreven wat hij aan goeds heeft gedaan.”

Een transcriptie van het hele interview is als bijlage [OVT, 4 november 2018](#) opgenomen in dit dossier.

---

43 Bas Kromhout stelde in 2016 een boekje samen, waaraan ook Ad van Liempt meewerkte: *Fout! Wat Hollandse Nazi-kranten schreven over Nederland, Joden en verzet. 1940-1945. Historisch Nieuwsblad*, Utrecht, 2016. 132p. Kromhout is redacteur van het *Historisch Nieuwsblad*. Hij promoveerde in 2012 op *De voorman. Henk Feldmeijer en de Nederlandse SS*. Zijn promotor was Hans Renders.

NRC, 26 oktober 2018:

“In het gesprek met haar, afgelopen maandag, refereert Chaja Polak aan wat Evelien Gans, de onlangs overleden hoogleraar moderne Joodse geschiedenis, *nivellering* heeft genoemd: het vervagen van de grenzen tussen daders, slachtoffers, omstanders, medeplichtigen. Vergoelijken, relativeren. Het verdoezelen van historische feiten. Gans zag de neiging daartoe sterker worden.”⁴⁴

(...)

Naar [inhoudsopgave](#).

---

44 Jannetje Koelewijn. 'Allen een beetje schuldig, allen een beetje slachtoffer. Maar zo is het niet.' Interview met Chaja Polak. *NRC Handelsblad*, Rotterdam, 26-10-2018.

<https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/26/allen-een-beetje-schuldig-allen-een-beetje-slachtoffer-maar-zo-is-het-niet-a2752887>

Open brief Chaja Polak aan Ad van Liempt

In *Het Parool*, 12 april 2019

Veroordeel misdaden alsnog, Van Liempt

Het voelde als een dolkstoot in mijn rug toen Ad van Liempt *Oorlogsouders* van Isabel van Boetzelaer promootte en daardoor groot maakte, een boek waarin de feiten van de geschiedenis geweld worden aangedaan.

Van Liempt is een autoriteit op het gebied van de Tweede Wereldoorlog. Zijn oordeel is van het allergrootste belang. Dat maakt hem verantwoordelijk. Zijn excuus dat boek slechts te hebben gescand en zijn badinerende reactie op zijn eigen 'alleen maar wervende zinnetje': "Ik lees veel familiegeschiedenissen en oorlogsmemoires, maar dit hoge niveau komt zelden voor," overtuigden mij niet.

Temeer daar hij in zijn speech ter gelegenheid van de presentatie van *Oorlogsouders* aangaf het boek vanaf het begin te hebben gevolgd en het had over - ik geef slechts één voorbeeld - oorzaak en gevolg van foute keuzes, die zo goed waren beschreven. Hoewel juist het gevolg van foute keuzes, de genocide, geheel buiten beeld bleef. Bovendien werden de nazi's als slachtoffer neergezet en daden van W. van Boetzelaer vergoelijkt. Een voorbeeld van nivellering, zoals historica Evelien Gans het boek beschreef.

In zijn eigen boek *Jodenjacht* schrijft Van Liempt nota bene over de misdaden van Van Boetzelaer en Krom, beruchte jodenjagers.

Des te opmerkelijker dat bij Van Liempt tijdens het meelezen van *Oorlogsouders* niet alle alarmbellen afgingen. Toen ik de kritiekpunten van Frits Barend las in zijn met feiten onderbouwde artikel over Van Liempt in *Het Parool* (zaterdag 30 maart)⁴⁵ - kritiek die Van Liempt in het daaronder afgedrukte wederhoor niet weerlegde, en zijn verdedigers de afgelopen weken evenmin - werd het mij duidelijk.

Zijn faux pas stond niet op zichzelf, en had te maken met het verleggen van Van Liempts aandacht van slachtoffers naar daders en het afstand doen van termen als goede keuze en foute keuze. Alsof de verklaring en zo je wilt begrip van iemands misdaden je belemmeren om die misdaden te veroordelen.

---

45 Frits Barend. Ad van Liempt pronkt met andermans veren. *Het Parool*, Amsterdam, 30-03-2019.
<https://www.parool.nl/columns-opinie/frits-barend-ad-van-liempt-pronkt-met-andermans-veren~ba3f554a/>

Omdat hij *Oorlogsouders* promootte, een boek dat een gevaarlijk onjuist beeld geeft van de oorlog, vroeg ik Van Liempt, eerst in een brief, daarna in mijn boek, een open brief te schrijven en recht te zetten wat zo fout is gegaan. Bij dezen vraag ik hem dat opnieuw.

Chaja Polak, Amsterdam.

Droog Magazine: Ad van Liempt heeft niet gereageerd.

Naar [inhoudsopgave](#).

Het gedraai van Ad van Liempt

Klok op afbeelding voor film (https://www.youtube.com/watch?v=mtd1sKr_Wg)

Maart 2017

“Ik lees veel familiegeschiedenissen en oorlogsmemoires, maar dit hoge niveau komt zelden voor” (omslag *Oorlogsouders*).

“Ik [heb] met zoveel interesse de ontstaansgeschiedenis gevolgd van het boek *Oorlogsouders* van Isabel van Boetzelaer. Er zijn allerlei redenen om dat een interessant boek te vinden. Hoe een afgestrafte Nederlandse SS-er en een kind uit een Duits anti-nazi-gezin elkaar op de tribune van een concours hippique ontmoetten en er een hechte harmonieuze relatie ontstaat. Dat is echt een heel bijzonder verhaal. U moet het allemaal lezen, hoor.” (Toespraak presentatie)⁴⁶

April 2017

“Ik heb het boek meegelezen.” – NPO 2.⁴⁷

“Het meest aangrijpende deel van het boek betreft de periode dat Willem in de gevangenis zit en zijn moeder hem, bijna als enige, niet in de steek laat.” – *Volkskrant*.⁴⁸

46 Ad van Liempt. Toespraak presentatie oorlogsouders, 23-03-2017. Zie bijlage.

47 Moeten we blijven herdenken? Jacobine op zondag. NCRV, NPO 2, 23-04-2017. 17:10 – 17:35 uur.
https://www.npostart.nl/jacobine-op-zondag/23-04-2017/KN_1689713

48 Ad van Liempt. Gedetailleerde verhalen met intrigerende inzichten in WO2. *De Volkskrant*, Amsterdam, 29-04-2017.

Augustus 2017

“Van Liempt blijft achter zijn lof voor *Oorlogsouders* staan. „Boeken over foute ouders zijn vaak vergoelijkend. Dit boek niet zo.” Hij heeft tijdens het ontstaan meegelezen en zegt dat in de eerste versie wel sprake was van vergoelijking. Over het uiteindelijke boek zegt hij: „Ja, ze heeft als kind de neiging haar vader in bescherming te nemen. Maar ze zegt met zoveel woorden dat ze de straf die hij na de oorlog kreeg verdiend vindt.” (...) Dat Van Boetzelaers vader „een foute jongen” is, staat buiten kijf, zegt Van Liempt. „Maar we hebben zo weinig aan die vaststelling. Ik vind dit boek interessant omdat het gaat over het leven van een dader, voor tijdens en na de oorlog. Daar is heel weinig materiaal over. Ik ben meer in daders geïnteresseerd dan in helden en slachtoffers. Dit had iedereen kunnen overkomen – ik weet dat mensen boos worden als ik dat zeg, maar het is daarmee nog geen nivelleren.” – NRC.⁴⁹

September 2017

ad van liempt @advanliempt · 6 sep. 2017

Schreef op verzoek wervend zinnetje. Had ik achteraf anders moeten formuleren. Deel van het boek is belangwekkend, ander deel slecht uitgezocht

“Schreef op verzoek wervend zinnetje. Had ik achteraf anders moeten formuleren. Deel van het boek is belangwekkend, ander deel slecht uitgezocht.” – Twitter.⁵⁰

Oktober 2018

“Ad van Liempt zegt aan de telefoon dat hij allang spijt heeft van zijn lovende woorden op het omslag van *Oorlogsouders*.” – NRC⁵¹

Dit is voor het eerst dat Van Liempt afstand neemt. Niet van het boek, maar van 'het omslag'.

Januari 2019

“Vorig jaar kreeg Van Liempt een storm van kritiek over zich heen. Hij schreef

49 Kim Bos & Bas Blokker. De vele waarheden over een 'foute jongen'. *NRC Handelsblad*, Rotterdam, 25-08-2017.

50 Ad van Liempt, Twitter. 06-09-2017

51 Jannetje Koelewijn. 'Allen een beetje schuldig, allen een beetje slachtoffer. Maar zo is het niet.' Interview met Chaja Polak. *NRC Handelsblad*, Rotterdam, 26-10-2018.

<https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/26/allen-een-beetje-schuldig-allen-een-beetje-slachtoffer-maar-zo-is-het-niet-a2752887>

een aanbeveling voor het boek *Oorlogsouders* van Isabel van Boetzelaer. Het boek bleek vol historische onjuistheden te staan. „Dat was wel een dieptepunt in mijn carrière”, zegt Van Liempt nu. „Ik heb het boek nauwelijks gelezen, een beetje gescand. En een wervend zinnetje opgeschreven, waar ik heel veel spijt van heb. Mijn uitgangspunt is altijd dat zoveel mogelijk mensen een boek over de oorlog moeten lezen. Daarom ga ik in op dat soort verzoeken. Maar ik had het natuurlijk nooit zonder voorkennis moeten schrijven.” – *Dagblad van het Noorden*.⁵²

Maart 2019

Ad van Liempt: “Ik heb een paar jaar geleden te lichtvaardig een boek aangeprezen dat ik onvoldoende bestudeerd had. Dat was fout en daarvoor heb ik in het verleden al meermalen mijn excuses aangeboden.” – *Parool*.⁵³

Mei 2019

Ad van Liempt: "Ik heb meermalen mijn excuses aangeboden voor mijn onterechte aanbeveling van het boek *Oorlogsouders*. De eerste keer in een mail aan Chaja Polak. Ik heb drie gesprekken gehad met een groep vriendinnen van Chaja Polak, die zeiden mede namens haar te spreken. Daarin heb ik uitvoerig uitgelegd hoe mijn fout was tot stand gekomen en mijn spijt daarover betuigd."

Chaja Polak: "Ik schreef Van Liempt aan met het dringende verzoek een open brief te schrijven waarin hij recht zou zetten wat hij verkeerd had gedaan.⁵⁴ Ik vond dat hij het beeld van de Shoah schade had berokkend. Dat was hij niet met mij eens. Ik liet weten dat het me niet ging om een persoonlijk excuses, want dat had geen enkele zin. Dat persoonlijke excuus kreeg ik tóch."

(...) Van Liempt: Ik heb overigens het boek *Oorlogsouders* zeer beperkt meegelezen, ik heb een aantal hoofdstukken over de vader gelezen en er commentaar op geleverd." – TPO.⁵⁵

Naar [inhoudsopgave](#).

---

52 Leonie Sinnema. Ad van Liempt verdiept zich in onaangenaam mens Gemmeker, de koning van kamp Westerbork. *Dagblad van het Noorden*, Groningen, 12-01-2019.

<https://www.dvhn.nl/drenthe/Ad-van-Liempt-verdiept-zich-in-onaangenaam-mens-Gemmeker-de-koning-van-kamp-Westerbork-24049540.html>

53 Weerwoord Ad van Liempt op: Frits Barend. Ad van Liempt pronkt met andermans veren.' *Het Parool*, Amsterdam, 30-03-2019.

<https://www.parool.nl/columns-opinie/frits-barend-ad-van-liemtp-pronkt-met-andermans-veren-ba3f554a/>

54 Zie: [Open brief Chaja Polak aan Ad van Liempt](#)

55 'Ook dat was dom van mij'. Weerwoord Ad van Liempt op: Bart FM Droog. Ad van Liempt heeft nooit écht excuses aangeboden voor zijn betrokkenheid bij *Oorlogsouders*. *The Post Online*, 08-05-2019.

<https://tpo.nl/2019/05/08/ad-van-liemtp-heeft-nooit-echt-excuses-aangeboden-voor-zijn-betrokkenheid-bij-oorlogsouders/>

Bijlage: Nederlandse SS'ers en de Holocaust

In het *Historisch Nieuwsblad* 2/2010 staat een indringend artikel van Evertjan van Roekel over Nederlandse SS-ers en de Holocaust.

Van Roekel: "Uit de verschillende dagboekpassages blijkt dat Nederlandse vrijwilligers in de Waffen-SS-divisie 'Wiking' zowel getuigen waren van als medeplichtig waren aan de moord op de Oekraïense Joden. Hun betrokkenheid strekte zich uit van het vernederen en martelen tot het daadwerkelijk vermoorden van Joden en het wegwerken van hun lichamen. Ook Nederlandse Waffen-SS'ers waren dus daders in het proces van genocide."⁵⁶

Roekel heeft twee boeken over de Nederlandse SS-ers geschreven: *Jongens van Nederland. Nederlandse vrijwilligers in de Waffen-SS* (Het Spectrum, Houten, 2011). en recentelijk *Veldgraauw. Nederlanders in de Waffen-SS* (Het Spectrum, 2019).

In zijn artikel, dat Isabel van Boetzelaer en haar meelezer Ad van Liempt kennelijk over het hoofd hebben gezien, staat onder meer:

"Dat sommige Nederlanders niet enkel moordden omdat zij bevelen opvolgden, maar er zelf een sadistisch genoegen aan beleefden, blijkt ook uit Fredriks' dagboek. Op 5 juli 1941 schreef hij:

'Afgevangen [germanisme voor 'weggetrokken', red.] uit Tarnopol en in een dorpje halt gehouden. Waar we weer een hoop Joden vonden en merkten dat er hier ook al een Jodenvervolging bezig was. Wij ons een paar Joden gesnapt en onze auto laten poetsen tot ze glom. Eerst hebben we de Joden geschoren. De ene helft van de baard laten zitten en de andere helft met de schaar weggeknipt. Bij anderen hebben we 't afgebrand met benzine. Toen is het losgegaan; met een sabel en een stuk hout op de donder gegeven en ze laten zweten. Aansluitend hebben we ze aan de commandant afgeleverd. Daar werden ze door de poort langs een vijver gedreven, en dan prrt prrt met mp [machinepistool, red.] en er viel een stoot Joden in de vijver. De volgende morgen heb ik de vijver gezien. Die was stokvol; doden, half doden enz. Een gebrul en een stank. Ik heb m'n zakdoek voor m'n mond gedaan want ik moest kotsen.'

De moordpartijen in Tarnopol en omgeving hielden niet op met het vertrek van Wiking op 5 juli 1941. Wiersma keerde zes dagen na de verovering van de stad met een verbindingseenheid naar Tarnopol

---

56 Evertjan van Roekel . Nederlandse SS'ers en de Holocaust. *Historisch Nieuwsblad* 2/2010
<https://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/26355/nederlandse-ss-ers-en-de-holocaust.html>

terug. Hierover schreef hij later in zijn dagboek: 'Vergeten heb ik nog te vertellen hoe mooi het was om in Tarnopol een opperrabbijn aan de toren van zijn synagoge op te hangen en toen de synagoge in brand te steken.'

De vader van Isabel van Boetzelaer zat in hetzelfde regiment, in dezelfde regio, in dezelfde periode als deze Freriks en Wiersma. Andere soldaten uit dat regiment hebben soortgelijke uitlatingen in brieven en dagboeken gedaan.

En dit alles was dus al meer dan bekend, toen *Oorlogsouders* ontstond.

Naar [inhoudsopgave](#).

Bijlage: OVT, 4 november 2018

Transcriptie item over *De man die geen hekel had aan Joden / Oorlogsouders*.⁵⁷

Foute vaders foute boeken?

[Tekst op VPRO-site: "Iemand schrijft een boek, en een ander komt met een tegenboek. Om aan te tonen dat het boek niet deugt. Zulks is het geval met 'Oorlogsouders' van Isabel van Boetzelaer, dat een te rooskleurig beeld zou geven van haar vader, Waffen SS'er, Oostfrontstrijder en medewerker van de Sicherheitspolizei, baron Willem van Boetzelaer. Schrijfster Chaja Polak las het en vreest dat de milde beoordeling van een ernstig foute vaderlander staat voor een trend. Ze schreef het tegenboek 'De man die geen hekel had aan Joden'. De schrijfster Chaja Polak is te gast, samen met historicus en oorlogskenner Bas Kromhout."

Presentatrice: "Maar nu eerst *De man die geen hekel had aan Joden* van Chaja Polak. Blijkbaar is de tijd aangebroken zachtaardige SS-ers ten tonele te voeren en begrip voor hen op te brengen. Deze gedachte kwam op bij Chaja Polak, toen ze vorig jaar een interview las met Isabel van Boetzelaer. Van Boetzelaer had het boek *Oorlogsouders* geschreven over haar vader die vrijwillig bij de SS was toegetreten, maar die zij beschreef als 'een man die geen hekel had aan Joden'. Het boek liet haar niet los en Polak besloot samen met haar broer Hans Fels meer onderzoek te doen naar haar eigen familiegeschiedenis die raakt aan die van Van Boetzelaer. Het leidde uiteindelijk tot een tegenboek. Chaja Polak, welkom."

Chaja Polak: "Dank je."

Presentatrice: "Jouw boek is in zekere zin dus een reactie, of, in zekere zin, het is een reactie, toch, op het boek van Van Boetzelaer?"

Polak: "Het is inderdaad een reactie op dat boek, anders had ik mijn boek nooit geschreven."

Presentatrice: "Nee, dus het ligt er omdat het andere boek er lag."

Polak: "Precies."

Presentatrice: "Wat raakte je zo, toen je het las?"

---

⁵⁷ OVT, 04-11-2018; https://www.vpro.nl/programmas/ovt/speel~RBX_VPRO_13388907~foute-vaders-foute-boeken~.html

Polak: “Dat het uit zijn context was gelicht. Dus het is een boek over een man die eerst vrijwillig bij de SS gaat, vervolgens de laatste drie jaar, ongeveer, van de oorlog bij de Sicherheitsdienst werkt, in Den Haag, en die wordt afgeschilderd als iemand die geen hekel had aan Joden en die ook niets wist van die Jodenvervolging, wat onbegrijpelijk is op die plek. Er wordt niet bij stilgestaan wat de gevolgen waren van de keuze van de vader van Isabel van Boetzelaer.”

Presentator: “Het is zo, we hebben naast jou ook gevraagd Bas Kromhout, kenner van de tweede Wereldoorlog, schrijver van een aantal boeken daarover, om beide boeken te bekijken en mee te lezen, en Bas, even fijn dat je er ook bent, eh... de Van Boetzelaers, dus die vader en die grootvader en de oorlog, hoe moeten we ze beoordelen? Als je op de schaal van foute nazi's... waar staan ze dan?”

Bas Kromhout: “Die grootvader is nog even een ander verhaal, dat is ook geen Van Boetzelaer, dat is van moederskant, een Duitser die kampcommandant was van een krijgsgevangenenkamp en dat onderdeel heeft Isabel van Boetzelaer in haar eerste versie van haar boek niet opgenomen, wat natuurlijk zeer curieus is en daar is ze terecht op aangesproken door Maarten van Voorst in de *NRC*. Dat is ook iets wat mevrouw Polak in haar boek ook aanhaalt, dat is een belangrijke omissie, een onvoorstelbare omissie. Dat is, zou je kunnen zeggen, rechtgezet, al kan je zeggen, ja, pas in de vierde druk, dus wat heeft het nog voor zin? Maar het gaat er hier vooral om de vader. Ja, de vader hoorde tot een zeer select gezelschap van ongeveer een paar duizend Nederlanders die bij de SS terechtkwamen. Je hebt natuurlijk NSB-ers, maar je hebt nog een soort overtreffende trap, de SS. Eerst bij de Waffen-SS, bij de Wiking Divisie, die in de Oekraïne vocht en daar ook behoorlijk heeft huisgehouden. Er zijn dagboeken over bekend, over hoe ook leden van die Wiking Divisie Joodse synagogen aanvallen, verhalen over Tarnopol, waarin een rabbijn werd opgehangen, gruwelijke verhalen...”

Presentator: “Even om jou te onderbreken – dat maakt het verhaal dat hij niet van de Jodenvervolging zou weten, op z'n zachtst licht onwaarschijnlijk?”

Kromhout: “Ja. De vraag is natuurlijk wat ie wist. Het is een enorm probleem om dat te achterhalen, want we hebben eigenlijk alleen maar de naoorlogse verklaringen. Tijdens de oorlog hebben die mensen niks vastgelegd, niks verteld want dat was in principe, om het geheim te houden, hij hoorde niet tot de kleine selecte kring rond Himmler die tot de officiële *Geheimnisträger* behoorden. Dan is natuurlijk de vraag wat is er dan toch doorgelekt, wat is er onderhand dan toch doorgesijpeld. En daar kunnen we alleen maar vermoedens over hebben, dat kunnen we niet met zekerheid vaststellen. Ik heb daar in mijn eigen biografie

van Feldmeijer, de leider van de Nederlandse SS, ook afgevraagd. Je kunt er niet helemaal de vinger achter krijgen, maar het is wel onvoorstelbaar.. Kijk, ze hebben sowieso geweten wat er aan het front gebeurde en ze waren in ieder geval binnen die SS, waren ze allemaal over eens, dat het doel was om de Joden Nederland uit te krijgen.”

Presentator: “Even terug naar de vraag, wat voor man was het nou, een man die vocht aan het Oostfront, bij een beruchte divisie, die later ook nog...”

Kromhout: “Die later bij de Germaanse SS is gekomen, daaruit ontslagen is omdat ie wilde trouwen met een jongedame die niet helemaal raszuiver was volgens de rassenleer van de nazi's, en toen is hij bij de Sicherheitsdienst gaan werken en heeft hij meegedaan aan het opsporen, arresteren, uitleveren van verzetsmensen en Joden.”

Presentator: “Hij is tot de dood veroordeeld, in eerste instantie, en heeft genade, eh, gevangenisstraf gekregen.”

Kromhout: “Ja, dat werd omgezet in een gevangenisstraf”

Presentatrice: “Chaja Polak, een van de dingen waar je vooral ook aanstoot aan neemt is dat Isabel van Boetzelaer voor haar grootvader de mogelijkheid oppert dat ie 'gewoon zijn werk deed', tussen aanhalingstekens. Wat was het probleem, het grootste probleem daarbij?”

Chaja Polak: “Nou, het is een zin, een van de vele zinnen die ik zie als besmet taalgebruik. Zinnen als, die haar vader uitsprak, dat is dus Willem van Boetzelaer: “Als ik het niet deed, deed een ander het wel. ” Of: “Ik heb het niet geweten.” Of “Bevel is bevel.” Of: “Ik ging pas mee met Joden ophalen toen de treinen vanuit Westerbork niet meer naar het Oosten reden.” En dan wordt er heel makkelijk aan voorbij gegaan dat hij dus wist dat daarvoor wél treinen reden, wat in het boek wordt ontkend. Het staat vol met tegenstrijdigheden en ja, dat besmette taalgebruik vind ik zelf nogal ernstig.”

Presentatrice: “Kennen we dat het beste van Eichmann?”

Polak: “Dat kennen we inderdaad van Eichmann. “Ik heb slechts m'n werk gedaan”, dat komt daar op neer.”

Presentator: “Is het nou, want laten we het voor de luisteraar, want die hebben

al die boeken niet gelezen, even nog naar het boek van Van Boetzelaer even teruggaan. Is het nou een onschuldig goedpraatboek, is het, noemt ze wel de feiten, maar vergoelijkt ze het te veel? Kun je het even in jouw woorden samenvatten, Bas, en daarna Chaja?"

Kromhout: "Kijk, ze ontkent absoluut niet dat die man terecht straf heeft gekregen, dat ie schuldig was aan de feiten die hij heeft gepleegd. Het vergoelijkende zit meer in haar verklaring waarom hij dat heeft gedaan. En bij die verklaring leunt ze heel sterk op de verklaringen van de man zelf. Ze zegt af en toe wel 'is dit nou wel geloofwaardig of niet?', maar omdat ze dat niet uitzoekt, blijft het toch, ja, dan heb je toch alleen maar de verklaring van die man. Als ik, persoonlijk, als ik de biografie van die Willem van Boetzelaer zou hebben geschreven dan zou ik op zoek gaan naar andere perspectieven, ook. En ik denk dat mevrouw Polak goed in haar boek aantoont dat die er ook zijn en dat in dat CABR-dossier bijvoorbeeld zijn allerlei belastende getuigenverklaringen..."

Presentator: "In welk dossier?"

Kromhout: "In het, sorry, het dossier van de Bijzondere Rechtspleging Nationaal Archief, daar zijn allerlei, daar heeft de politieke recherche allemaal getuigen gehoord en die verklaringen zijn opgenomen in dat dossier. Ik zou om een afgewogen verhaal te hebben, zou ik dan die getuigenverklaringen ook hebben geciteerd, om er iets tegenover te zetten. Het vergoelijkende zit in het verklaren van de motivatie. Daar vind ik inderdaad dat Isabel van Boetzelaer daar wel in te kort is geschoten."

Presentator: "En wat is dan precies, als je Bas hoort, is dat ook wat jij vindt, Chaja? En denk je van, ja, daar zit het probleem?"

Polak: "Onder meer. Ze vergoelijkt. Ze verzacht. Ze laat weg. Ze voert haar ouders ten tonele als slachtoffers, als getraumatiseerde mensen. Ze gaat eraan voorbij dat ze dat aan zichzelf te danken hebben, in ieder geval, maar ook dat zij juist veroorzakers zijn geweest van trauma's bij de slachtoffers van de oorlog, bij de Joden die naar de kampen zijn gestuurd."

Presentator: "Nu zeg jij dat dat boek... een van je bezwaren is niet alleen het boek zelf, maar dat je zegt dat het staat in zekere zin voor een trend van kijken naar die Tweede Wereldoorlog, naar omgang met. Kun je dat uitleggen, wat je daarmee bedoelt?"

Polak: "Dat is inderdaad waar het mij om gaat. Dit boek, met z'n... en dan moet je kijken naar de ontvangst van het boek. Het heeft dus vele drukken gehad, Isabel

van Boetzelaer is er mee op de televisie geweest, voor de radio, er is in de kranten enorm veel aandacht aan besteed die tamelijk, in mijn ogen, veel te weinig kritisch was. Het boek heeft groot kunnen worden, en wat ik ook zo ontzettend moeilijk te verteren vond was dat Westerbork haar een podium aanbood om haar boek te promoten.”

Presentator: “Maar verwijt je dan de pers en de media en anderen onnozelheid, onwetendheid, gemakzucht, wat is het probleem?”

Polak: “Dat doe ik. Dat is inderdaad wat ik doe. Dat is wat ik signaleer. Dat boek zelf, zonder quotes van Ad van Liempt en Alexander Münninghoff...”

Presentator: “Die hebben het boek positief benoemd, op verschillende plekken.”

Polak: “Inderdaad. Zonder die quotes zou het boek helemaal niet zo zijn opgemerkt.”

Presentatrice: “Even los van het boek, terug naar dat idee van de trend, dat het staat voor een soort algemene ontwikkeling, wat is daar je gedachte bij?”

Polak: “Als inderdaad Ad van Liempt [tegen Isabel van Boetzelaer] had gezegd: “Dat boek moet je niet zo publiceren, ga nog maar een paar jaar je verdiepen in deze zaak en kom dan nog een keer terug.” Als Alexander Münninghoff hetzelfde zou hebben gezegd, als het boek niet zo breed zou zijn opgepakt en gepromoot...”

Presentatrice: “Is het een teken volgens jou van een soort nivellering over ons oorlogsverleden, Bas, misschien kan jij daar...”

Polak: “Mag ik één ding zeggen? Ik vind dat wat ik net schets het bewijs ervan.”

Presentator: “Je kunt natuurlijk ook zeggen: het is één boek en de dochter heeft, hoe je er verder ook over denkt, geprobeerd haar vader te 'redden'. Dat mag een dochter doen. Dat neemt niet weg dat je natuurlijk wel de historische bonnenkritiek en evenwicht in acht moet nemen, dat heeft ze kennelijk niet helemaal gedaan. Je kunt zeggen, dat kunnen we een klein beetje begrijpen, ondanks dat het niet goed te keuren is, maar staat het nou voor een trend, Bas? Hoe kijk jij daar dan naar?”

Bas Kromhout: “Daar ben ik minder pessimistisch over dan mevrouw Polak, eerlijk gezegd. Als je kijkt naar de grote hoeveelheid boeken en films en musicals, romans over de Tweede Wereldoorlog die de afgelopen jaren zijn verschenen dan zie ik daar niet een soort algemene trend in van vergoelijking en

nivellering. Ik zie hele duidelijke categorisering van goed en fout, van daders en slachtoffers. Ik zie andere trends, ik zie bijvoorbeeld dat verzetshelden weer heel erg centraal zijn komen staan, de afgelopen tien jaar. En ik zie ook dat schrijvers ook duidelijk morele lessen trekken en waarschuwen. Ik neig er naar om het boek van mevrouw Van Boetzelaer als een druppel in een oceaan te zien en niet als soort exponent van iets wat algemeen leeft, eerlijk gezegd.

Daarbij wil ik toch even zeggen, wat ik wel bezwaarlijk vond aan uw boek, dat was dat u pagina's lang Ad van Liempt, ja, daarmee, u vraagt zich af hoe kan iemand dat gedaan hebben en Ad van Liempt wordt daarmee het symbool van de nivellering. En als ik toch kijk naar Ad van Liempts eigen werk, *Jodenjacht*, en *Kopgeld*, ja, dan is hij daar het tegendeel van. Dus ik vind het niet helemaal eerlijk dat Ad van Liempt nu, zeg maar als een soort pars pro toto van nivellering wordt geëtaleerd. Ja, misschien moeten we het daar..”

Polak: “Ik denk dat het niet helemaal klopt wat u zegt. Want ik zeg niet dat Ad van Liempt nivellering propageert, maar ik zeg dat hij dit boek, waarin genivelleerd wordt, waarin vergoelijkt wordt, waarin grote delen van de geschiedenis die niet uitkwamen zijn weggelaten en andere delen van de geschiedenis, namelijk het lijden van de Duitsers onder de Russen hoofdstuk na hoofdstuk worden behandeld, uitvergroot. Waarin – ik maak even één zijsprong, in het grote interview met mij, in NRC, zegt Isabel van Boetzelaer aan het eind: “Ik heb slechts de ergste dingen van mijn vader beschreven.” En dat is een totale omkering van de werkelijkheid. Dat laat ook zien wie zij is en hoe zij dat boek heeft geschreven.

Terug naar Ad van Liempt – het was voor mij dolkstoot in de rug. Ik had dit nooit van hem verwacht. Hij zit in de Raad van Advies van Westerbork en daar zou hij op die plek juist van onjuist moeten kunnen onderscheiden. Daar had hij moeten zeggen: “Nooit mag dit boek hier op deze plek worden... en dat neem ik hem kwalijk. En ik heb daarnaast in mijn boek ook geschreven wat hij aan goeds heeft gedaan.”

Presentator: “Het is helder, denk ik. Je punt is helder gemaakt. Bas heeft ook helder gemaakt dat hij denkt dat misschien dit boek inderdaad een voorbeeld is van een bedenkelijke manier van omgaan met geschiedenis, maar of het een trend is, ja of nee, daar zijn we niet helemaal uit, maar in ieder geval, het is voor het voetlicht gebracht. Mag ik jullie allebei bedanken.”

Naar [inhoudsopgave](#).

Bijlage: Gecorrumpeerde journalistiek

Ad van Liempt. *De Volkskrant*, 29 april 2017.⁵⁸

In een artikel over oorlogsboeken bespreekt Van Liempt vier boeken:

De laan uit.

Oorlog in de Hoeksche Waard 1940-1945.

Oorlogsouders.

Spion tegen Churchill.

Hij verzwijgt daarbij dat hij bij de productie van twee ervan, *Oorlogsouders* en *Spion tegen Churchill*, zelf betrokken was. Onderstaande het gedeelte over *Oorlogsouders*.

Gedetailleerde verhalen met intrigerende inzichten in WO2

Ook ruim ruim zeventig jaar na de bevrijding verschijnen nog nieuwe titels over de Tweede Wereldoorlog. Vaak is het werk van niet-professionals die inzoomen op de eigen straat of naaste familie. Intrigerende microgeschiedenissen.

OORLOGSOUDERS

Non-fictie.

Isabel van Boetzelaer.

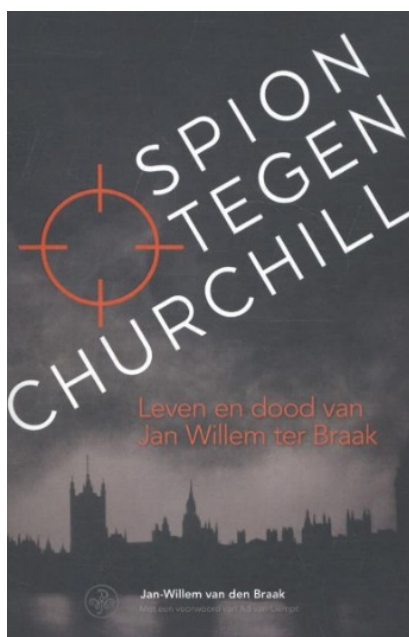
Just Publishers; 288 pagina's; euro 19,95.

Lang niet alles bereikt de boekhandel. Als uitgevers er geen brood in zien besluiten de auteurs vaak tot de productie van enkele tientallen boeken via on demand. Toch een boek, toch de geschiedenis voor de kinderen en kleinkinderen vastgelegd, toch een bekroning van jarenlang geploeter in archieven en op de zolderkamer. (...) En dan is er het verhaal van Isabel van Boetzelaer. Ze heeft haar ouders bevraagd over hun verleden en deed de ene verbazingwekkende ontdekking na de andere. Haar moeder was Duitse, afkomstig uit een familie die zich tegen de nazi's had verzet. Haar vader ging als jongen bij de Waffen-SS en had daarna een leidende rol gespeeld bij een foute afdeling van de Haagse politie. Hij werd tot levenslang veroordeeld, maar kwam in 1957 vrij. Kort daarna ontmoette het tweetal elkaar op de tribune van een concours hippique in Duitsland en uit die relatie kwam Isabel voort. Vader Willem had al een scheiding achter de rug: hij was als tiener verliefd geworden op de dochter van NSB-burgemeester Westra

---

⁵⁸ <https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/gedetailleerde-verhalen-met-intrigerende-inzichten-in-wo2~b9ae026d/>

van Den Haag en dacht zijn kansen te vergroten door dienst te nemen bij de Waffen-SS. Dochter Isabel heeft het strafdossier van haar vader bestudeerd en concludeert eerlijk: 'De strafmaat voor mijn vader was terecht.' Het meest aangrijpende deel van het boek betreft de periode dat Willem in de gevangenis zit en zijn moeder hem, bijna als enige, niet in de steek laat. Ze schrijft hem elke week een brief, zeshonderd in totaal. Isabel heeft ze allemaal gelezen, ze citeert er geregeld uit. Bijzonder: brieven van moeders van politieke delinquenten worden zelden openbaar. *Oorlogsouders* heet Isabels boek - ook zij vond een uitgever (Just Publishers). (...)"

In ditzelfde artikel prijst Van Liempt ook het boek *Spion tegen Churchill* van Jan-Willem van den Braak aan. Hij laat onvermeld dat de schrijver van het voorwoord... Ad van Liempt was.

Het corrumpen van de journalistiek – dat is Ad van Liempt wel toevertrouwd.

Naar [inhoudsopgave](#).

Bijlage Stijn Reurs en Cees Kleijn

In het dankwoord van de 4de herziene druk van *Oorlogsouders* heeft Isabel van Boetzelaer geschreven:

“Mijn uitgever Hans van Maar wil ik danken voor zijn vertrouwen in het verhaal, evenals de journalisten Stijn Reurs en Cees Kleijn die me met hem in contact brachten.”⁵⁹

We hebben al gezien dat Cees Kleijn, mede namens Stijn Reurs, anno 2019 deze bemoeienis ontkent. Cees Kleijn ontkent óók het boek gelezen te hebben. Dat kan, maar het is wel vreemd. Kleijn wordt maar liefst vier keer genoemd in *Oorlogsouders*, in het 'dankwoord op bladzijden 95-96, in een passage waarin Van Boetzelaar op grond van door 'gespecialiseerd historicus Cees Kleijn' verricht 'wetenschappelijk onderzoek', dat haar vader als Waffen-SS-er in de Sovjet Unie misschien wel oorlogsmisdaden heeft zien gebeuren of er van haar gehoord heeft, maar dat er geen getuigenissen zijn over de betrokkenheid van haar vaders compagnie bij die misdaden.

Het kwam kennelijk niet bij van Boetzelaar en Kleijn op, dat de meest logische verklaring hiervoor is, dat alle getuigen vermoord zijn door de mannen van de 3de compagnie, die hier na de oorlog wijselijk over zwegen.

Gek is ook dat het wetenschappelijk onderzoek' van Kleijn niet in het bronnen-apparaat van *Oorlogsouders* vermeld staat. Nog gekker is het dat ik in de catalogus⁶⁰ van de Koninklijke Bibliotheek geen enkel boek van Cees Kleijn kan ontdekken.

Vreemd.

Een snelle zoektocht op Google leert me dat Kleijn en zijn compaan Stijn Reurs een merkwaardige belangstelling voor Nederlandse oud-SS-ers hebben. Het Utrechtse studentenblad *Trajectum* interviewde Reurs de destijds 25-jarige hierover in 2012.⁶¹ Bij dat interview staat dat hij en Cees Kleijn (toen 29) sinds 2005 samenwerken en in 2008 meewerkten aan de tv-documentaire *Zwarte soldaten* van Joost Seelen. Maar ze zijn helemaal niet tevreden over Seelens film.

---

59 *Oorlogsouders*, 4de herziene druk, blz. 334. Hretzelfde staat in de 1ste druk, blz. 317.

60 Online catalogus, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag: <http://opc4.kb.nl/>

61 Marloes Dekkers. Voorbij goed/fout. *Trajectum*, Utrecht, 12-01-2012., blz. 24-27.
<https://issuu.com/trajectumutrecht/docs/trajectum1112-08>

Daarover berichtte *Trouw* in 2011:

(...) De documentaire was gisteravond te zien bij de NCRV. Filmmaker Joost Seelen laat in 'Zwarte soldaten' zes Nederlanders aan het woord die tijdens de Tweede Wereldoorlog lid waren van de Waffen-SS. De contacten kwamen tot stand door bemiddeling van twee researchers, Cees Kleijn en Stijn Reurs. Zij hebben meer dan honderd voormalige leden van de Waffen-SS gesproken.

Volgens historicus Kleijn doet de documentaire onvoldoende recht aan de mannen, die in zijn ogen ongenueanceerd als fout worden weggezet. "Voor een leek werkt dat beeldbevestigend, in de trant van 'zie je wel, die mannen zijn nazi's en ze hebben niets van de oorlog geleerd'."

Kleijn verwijt Seelen effectbejag door de nadruk te leggen op een paar antisemitische uitspraken. "Jammer, want met het beeldmateriaal had hij een veel completer beeld kunnen geven." De meeste leden van de Waffen-SS vochten aan het Oostfront. In de documentaire gaat de aandacht vooral uit naar de Jodenvervolgning.

Filmmaker Seelen toont zich niet onder de indruk van de kritiek. "Ik heb het gevoel dat zij moeite hebben met het bewaren van kritische distantie. De Waffen-SS is veroordeeld als een misdadige organisatie. Ik laat zien dat er nog mannen rondlopen met verkeerde ideeën, maar ik vel zelf over hen geen moreel oordeel." (...) ⁶²

Reurs, in *Trajectum*: "Er werd een veel te eenzijdig beeld neergezet. Seelen is vlak na de oorlog geboren, en je kunt zien dat hij een kind van zijn generatie is. Hij denkt veel te veel in goed en fout." Reurs zegt dan dat er meer aandacht moet komen voor de "gruwelijke verhalen" van foute Nederlanders gedurende hun gevangenschap na de oorlog. Zijn interviews met oud-SS-ers moeten een "bescheiden tegenhanger van het Shoah-project van regisseur Steven Spielberg" ⁶³ worden.

Curieus.

---

62 'Effectbejag in film over Waffen-SS'. *Trouw*, Amsterdam, 03-05-2011.
<https://www.trouw.nl/nieuws/effectbejagin-film-over-waffen-ss~b5eb0eb9/>

63

Een zoektocht naar uitspraken van Kleijn en Reurs levert onder meer dit op:

“De eenzijdigheid van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog die de naoorlogse generaties onderwezen hebben gekregen, heeft mij nooit bevalen. Anne Frank is uitgegroeid tot een gesubsidieerd historisch handelsmerk. Naast het dagboek is het toenmalige Achterhuis uitgegroeid tot een hysterische toeristische trekpleister die de stad Amsterdam jaarlijks miljoenen op moet leveren. Om nog maar niet te spreken over de Anne Frankstichting en de vele boekjes die na de oorlog over haar geschreven zijn. Daarnaast is het natuurlijk verplichte kost voor iedere scholier. Een ware Annefrankisering van de oorlog heeft zich voltrokken. Anne Frank is de Tweede Wereldoorlog, de Tweede Wereldoorlog is Anne Frank.”

Stijn Reurs, 18-09-2010

Op: <http://tweedewereldoorlogeducatie.blogspot.com/2010/09/slachtoffer-daderstander-5.html> (tekst inmiddels verwijderd)

Maar het wordt nog curieuzer. Momenteel werken Kleijn en Reurs aan een documentaire over het Nederlandse 'nationale trauma'.⁶⁴ Ze bedoelen daarmee het 'leed' van oud-SS-ers en hun 'honderdduizenden' nabestaanden. Hun producent Nathalie Toisuta, eigenaar van het Amsterdamse Media Luna, voegt daaraan toe: “Wij vertellen verhalen middels video, tv programma’s, lespakketten voor scholen, etc.”⁶⁵

Kleijn en Reurs zijn bij nog een ander project voor Amsterdamse scholieren betrokken: Oorlog in mijn buurt; <http://www.oorloginmijnbuurt.nl/tag/ss/>

Of dat nu echt zo'n geweldig idee is? Ik waag het te betwijfelen.

Naar [inhoudsopgave](#).

---

64 Een stil gezwogen en Nationaal Trauma. Media Luna, Amsterdam. [Gezien 19-08-2019]
<https://www.medialuna.nl/projecten/nederlanders-in-dienst-van-de-ss>

65 Nathalie Toisuta. Openingspagina Media Luna-site. [Gezien 19-08-2019]
<https://www.medialuna.nl>

Bijlage Bronnenapparaat van *Oorlogsouders*

Het bronnenapparaat van de 1ste en 4de herziene druk van *Oorlogsouders* geeft een ontluisterend inkijkje in hoe Isabel van Boetzelaers te werk is gegaan in de onderzoeken voor de 1ste en de 4de druk.

De bronnen die eerst in de 4de druk vermeld worden, zijn in onderstaande overzicht in **rood** aangegeven. Commentaar staat in **bruin** aangegeven.

Brieven, documenten en foto's uit het familie-archief van Boetzelaer.

Familie Von der Recke: www.vonderrecke.de

Repertorien des Hessischen Staatsarchivs Darmstadt.

www.staatsarchiv-darmstadt.hessen.de

Familie Von Alvensleben

Hellmut Kretzschmar: *Geschichtliche Nachrichten von dem Geschlecht von Alvensleben seit 1800*, www.von-alvensleben.com

Ludolf Hermann von Alvensleben: <http://www.harz-saale.de/wordpress/ludolf-hermann-bubi-von-alvensleben> [link is dood]

Familie Rengers Hora Siccama

Stapelveld, E.: *Gegevens mbt Jhr. D.G. Rengers Hora Siccama*

Mr. E. Wolleswinkel, secretaris van de Hoge Raad van Adel:

Gegevens Rengers Hora Siccama

Afd. Burgerzaken Gemeente Tynaarlo: gegevens met betrekking tot de graven der Hora Siccama's

J.J.M. van der Ven: 'Rengers Hora Siccama, Jhr. Duco Gerrold (1876-1962)', in Biografisch Woordenboek van Nederland. Den Haag 1979

www.oktober44.nl/html/de_razzia_van_1-2_oktober_1944.html

Familie van Boetzelaer, nl.wikipedia.org/wiki/Van_Boetzelaer

Van Nagell van Ampsen, https://nl.wikipedia.org/wiki/Assueer_Jacob_van_Nagell

Landhuizen en kastelen

Nederland

Buitenplaats Houdringe – De Bilt: www.kasteleninutrecht.eu/Houdringe.htm

Kasteel Ampsen: nl.wikipedia.org/wiki/Ampsen

Landgoed Mariëndaal: [nl.wikipedia.org/wiki/Mariëndaal \(landgoed\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Mariëndaal_(landgoed))

Duitsland

Schloss Schochwitz: www.castleschochwitz.com [link werkt niet]

Schloss Vinsebeck: de.wikipedia.org/wiki/Vinsebeck

Schloss Teutschenthal: www.schloss-teutschenthal.de/ [= hotel-site]

Russisch front

Klosa, Jürgen: *Eine Generation verabschiedet sich* zie ook www.zeitzeugentreff.de [URL is al zeker vanaf 2013 uit de lucht]

Stein, George H. *The Waffen SS – Hitlers Elite Guard at war 1939 – 1945* (1966) by Cornell University Press, Ithaca New York

Zee van der, Sytze, *Voor Führer, volk en vaderland* (1979), Just Publishers bv

[= Oorspronkelijke titel: 25.000 landverraders : de SS in Nederland, Nederland in de SS. - 's-Gravenhage : Kruseman, 1967. 1e druk van deze uitgave heruitgave bij Just Publishers, Hilversum, 2008 – wat eigenlijk dus de 6e, geheel herziene en uitgebreide druk is van het boek uit 1967; in 2017 verscheen de 7de druk – tevens de 2de druk van de Just Publishers-versie].

Tessin, Georg: *Deutsche Verbände und Truppen 1918 – 1938*, (1974) Biblio Verlag, Osnabrück

[nl.wikipedia.org/wiki/5. SS-Panzer-Division](http://nl.wikipedia.org/wiki/5._SS-Panzer-Division) Wiking

www.waffen-ss.nl

en.wikipedia.org/wiki/1920

Den Haag

Van der Boom, Bart, *Den Haag In de Tweede Wereldoorlog*, (1995) – Seapress, Den Haag

Breukers, J.M. conservator: *Politie en bezettingstijd*

Rabl, Kurt O. *Idee en Gedaante van het Groot-Duitsche Rijk*, Den Haag, De Schouw, 1942

Zes academische lezingen. [*Waarover? Waar, wanneer? Door wie?*]

Schlagworte: geschiedenis histoire history Rabl groot-duitsche rijk – De Schouw

Algemeen Rijksarchief

Zuiveringsarchieven ministerie van Binnenlandse Zaken 1940-45 – 1984

Min Van Justitie Centraal archief Bijzondere Rechtspleging 1945-1954

CABR invoer nr. 76533 I-II (combinatiedossier met anderen)

NBI 38506 – PZ836 – AZ3702

Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog

Werner Neuss: *Menschenfreund und Mörder*, Verlag Cornelius GmbH 2010

Stadtarchiv Trier

Haffner, S. *Kanttekeningen bij Hitler*, Amsterdam, Bechts Uitgeverij, 1978.

Krankenpflege im Nationalsozialismus

https://de.wikipedia.org/wiki/Krankenpflege_im_Nationalsozialismus

Annales Historiques Compiègnaises - Annales N°101-102: Compiègne en 1814

Attichy-Croutoy Hautefontaine, « Le camp de la faim » (1944-1947)

[http://www.anales-historiques-compiegnoises.fr/?](http://www.anales-historiques-compiegnoises.fr/?p=parutions&c=sub_parutions&page2=annale&par=40&id=101)

[p=parutions&c=sub_parutions&page2=annale&par=40&id=101](http://www.anales-historiques-compiegnoises.fr/?p=parutions&c=sub_parutions&page2=annale&par=40&id=101) [relevantie me onduidelijk]

Goldstein, Ivan: *Surviving the Reich* (2010) Zenith Press [over krijgsgevangenen]

Spiller, Harry: *Surviving the Reich* (1998) Mc Fairland & Company Inc. Publishers

http://www.pegasusarchive.org/pow/cSt_12A_History1.htm [pagina over Stalag XII-A]

Naar [inhoudsopgave](#).

Bijlage: Toespraak Ad van Liempt

De transcriptie van het tweede deel van de toespraak van Ad van Liempt bij de presentatie van *Oorlogsouders*, Goethe Instituut Amsterdam, 23 maart 2017. In het eerste gedeelte hield hij een algemeen praatje; dit tweede deel gaat specifiek over *Oorlogsouders*.⁶⁶

“Daarom heb ik me zoveel interesse de ontstaansgeschiedenis gevolgd van het boek *Oorlogsouders* van Isabel van Boetzelaer. Er zijn allerlei redenen om dat een interessant boek te vinden. Hoe een afgestrafte Nederlandse SS-er en een kind uit een Duits anti-nazi-gezin elkaar op de tribune van een concours hippique ontmoetten en er een hechte harmonieuze relatie ontstaat. Dat is echt een heel bijzonder verhaal. U moet het allemaal lezen, hoor.”

[*instemmend gemompel uit de zaal*]

“Maar persoonlijk ben ik toch het meest getroffen door het inzicht dat de lezer krijgt in het persoon van Willem van Boetzelaer, vanuit het perspectief dat uitgesproken zeldzaam is: de dochter die zich afvraagt hoe haar vader heeft kunnen doen wat hij gedaan heeft.

Het is allemaal gekomen door de liefde. Of althans, de verliefdheid van de jonge Willem op een meisje uit een NSB-gezin, Stefanie. De dochter van de Haagse NSB-burgemeester Westra. Willem kwam totaal misplaatst in de Waffen-SS aan het Oostfront terecht. En later, om dichterbij zijn Stefanie te zijn, belandt hij in het Haagse politiekorps. Daar gaat hij volledig de fout in. Zijn dochter vraagt zich achteraf voortdurend af waarom.

Hij komt uiteindelijk aan de leiding van een commando dat fanatiek op verzetsstrijders jaagt. Na de oorlog volgt de internering en het proces. Na de allerzwaarste eis, de doodstraf, volgt het op één na zwaarste vonnis: levenslang.

De periode van internering en later gevangenschap is voor mij de meest aangrijpende van het boek. Uiteindelijk duurt Van Boetzelaers straf tot maart 1957. En uit het boek van dochter Isabel is mij voor het eerst pas duidelijk geworden hoe ont-zet-tend lang dat eigenlijk is. En dan vooral blijkt dat uit de brieven van zijn moeder Jacqueline.”

---

⁶⁶ Een film van deze toespraak staat op:

https://drive.google.com/file/d/1yO_1QhX2A9ktROqFAV0j9KME6Vau1ehg/view

[Tegen Isabel van Boetzelaer]

“Je zei het al. Ze was in Willems jeugd opdringend, bemoeizuchtig, maar ook liefdevol. En dat blijft zo. Ze laat haar zoon nooit vallen. Ze werkt er aan mee dat Stefanie het huwelijk met Willem verbreekt en haar eigen geluk zoekt. En ze blijft hem schrijven. De brieven van een moeder aan een opgesloten zoon. Daarvan kennen we er niet veel, in de oorlogsliteratuur. Ik ken er eigenlijk geen één.

Ook als hij in de Limburgse mijnen gaat werken, zoals zoveel politieke delinquenten deden, om althans aan het strenge gevangenisregime te ontkomen en zelf een paar centen te verdienen, blijft de moeder haar zoon schrijven en blijft ze hem bezoeken.

En Willem zelf? Leren we hem echt beter kennen? Gaan we hem begrijpen? Eerlijk gezegd nauwelijks. Hij is na zijn vrijlating een gesloten man. Als zijn dochter Isabel meer dan vijftig jaar na zijn vrijlating de waarheid over zijn oorlogsverleden kent, is hij 91 en wil ze hem het leven niet moeilijker maken dan het al is.

En zo weten we na dit boek niet heel veel meer over daders. Maar we begrijpen wel beter hoe de oorlog het leven van de familie Van Boetzelaer op scherp heeft gezet. Willem meldde zich als jongen aan bij de Waffen-SS, op aandringen van een foute vriend, de zoon van die NSB-burgemeester Westra, de broer van zijn geliefde Stefanie. Maar die vriend werd zelf afgekeurd voor de SS, omdat hij te veel Indische trekken had.

Ik vind het heel erg knap dat de schrijfster zelf, na lezing van zijn strafdossier, deze conclusie trekt: ‘De strafmaat voor mijn vader was terecht’.

Ze maakt door haar reis naar het verleden van haar vader duidelijk wat de kern van de Duitse bezetting voor veel mensen is geweest. Betrekkelijk kleine oorzaken konden onmetelijk grote gevolgen hebben. Fouten gemaakt in de adolescentie dreunen nog volop door in de ouderdom. Dat is essentieel bij heel veel mensen die tijdens de oorlog tot verkeerde keuzes kwamen. En dat vind ik de grootste verdienste van het boek *Oorlogsouders*. Het inzicht hoe in een oorlog de verhouding tussen oorzaak en gevolg volledig uit het lood wordt geslagen.

En daarom zeg ik, langs deze noodzakelijke omweg, komen we toch iets meer, kunnen we nu toch iets meer van daders gaan begrijpen. Ik dank u wel.”